

SIMPOZIJ O JURJU KRIŽANIĆU U MOSKVI

Ivan GOLUB, Zagreb

Put u Rusiju. Privlači me i plaši me. Privlači me višestoljetni trag Jurja Križanića. Plaši me poslovična ruska zima. »Bio sam u Moskvi i u Leningradu 1981. Temperatura je bila minus 24. Ali ja od onda imam plus 24 godine« – kazah. Rekoše mi da će me paziti od zime.

Poslan od strane Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koja je s ministarstvom znanosti Republike Hrvatske, s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Ruskoj federaciji organizator simpozija, kao član i predstavnik Akademije i kao »križanićolog« poletio sam sa zagrebačke zračne luke u ponedjeljak Aeroflotom 21. veljače 2005. skupa s dr. Pavom Barišićem, ministrom znanosti i s dr. Ivicom Martinovićem, s Instituta filozofije. Veleposlaniku Republike Hrvatske u Ruskoj federaciji Boži Kovačeviću, koji nas je osobno dočekaao na moskovskom aerodromu Šeremetjevo, rekoh kroza smijeh: »Došli smo kao tri kralja«. Vozač auta, kojega su, čuh, zvali Željko, gledajući ravno preda se kazivao bi nam što se gdje nalazi:

»Ovi željezni prepriječeni rogovi označuju mjesto gdje su stali Nijemci u prošlom svjetskom ratu navaljujući na Moskvu«.

»Ruska zima ih je slomila. I ne samo njih«, rekoh.

Jednog dana na drugoj strani Moskve isti će nam vozač pokazati spomenik na mjestu gdje je doživjela slom Napoleonova vojska a ja ponovio:

»Ruska zima«.

Prolazili smo kroz leptirima naličnim svjetlosnim ukrasima uza cestu.

»Pa ovo sve sja kao kod nas na Božić«, rekoh.

»A kako je onda u Moskvi za Božić?«, upita dr. Martinović.

»Ja znam kako je bilo prije 24 godine: Tama je svud«, rekoh.

Udobno su nas smjestili u hotelu Tiflisu, ul. Ostoženka 32. No ja se nisam uspio priučiti na otvaranje sobe karticom mjesto ključem.

Dana 22. veljače 2005. u utorak, na dan, prisjetih se zahvaljujući moljenju časoslova, Katedre Svetog Petra u Rimu, u Novinarskom domu oko deset sati

skupljali su se sudionici. Ja bih samo na tren podigao oči s teksta svojega predavanja koje mi je uskoro na ruskom kazivati. Tako nisam ustao da pozdravim blijedolikog, produhovljenog pravoslavnog episkopa, s ikonom na prsima, koji se kao anđeo pojavio u predvorju, uvjeren da ću kasnije moći s njime porazgovarati. No propuštena prilika se nije vratila. Pazio sam u svome kutu da mi se nitko ne primakne i ne zapodjene razgovor. I tako mi oduzme potrebnu sabranost za nastup. I zato nisam podizao očiju s teksta.

Posjeli su nas goste kao i ugledne domaćine za predsjednički stol. Ispred svakoga je stajalo ime i naziv ustanove iz koje dolazi. U dvorani je moglo biti stotinjak prisutnika. Veleposlanik Republike Hrvatske Božo Kovačević, koji je predsjedao ovom zasjedanju, pozdravio je prisutne istaknuvši značenje ovoga znanstvenog jednodnevnog skupa »Juraj Križanić – njegova važnost u 17. stoljeću i danas«, okupljena oko raskošnog izdanja ruskog (ponovljenog) prijevoda Križanićeve »Politike«. Potom je episkop Mark Jegorjevskij, onaj kojega sam propustio pozdraviti, u ime Odjela vanjskih crkvenih poslova Ruske pravoslavne crkve pozdravio uzvanike i duhovno, sabrano i naklono govorio o Križanićevom djelu u Rusiji. Pomoćnik ministra znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske dr. Pavo Barišić, ispred čijeg je imena stajao na stolu natpis »Zamestitel' ministra nauki«, je također pozdravio skup, održao izlaganje »Recepcija hrvatskih filozofa u svijetu«. Održano je 14 izlaganja, koja su istovremeno prevedena s hrvatskoga na ruski i s ruskoga na hrvatski. Akademik Anica Nazor zbog iznenadne bolesti nije došla ni izložila svoje predavanje »Glagoličeskie pečatnie knigi vo vremena Križaniča«. Obavještenjima je bilo bogato izlaganje Svjetlane Olegovne Vjalove, predstojnice rukopisnog odjela Ruske nacionalne biblioteke u Sankt Peterburgu. A Natalija M. Vaganova, kao specijalist za Krležu govorila je o temi »Križanić i Krleža – dva izleta u Rusiju«.

Predstavivši me kao »najboljeg poznavaoa Jurja Križanića« predsjedatelj veleposlanik Božo Kovačević najavio je moje predavanje »Jurij Križanić – prorok messianstva kul'tury«. Na stolu je ispred mogega imena stajao natpis: »Hrvatskaja akademija nauk i iskusstv«. Kad mi je predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu prenio poziv da sudjelujem na simpoziju o Jurju Križaniću u Moskvi obradovao sam se. Drago mi je u Moskvi, gradu Križanićevih čežnji, govoriti upravo ove godine kad se navršava 45. godina mogega poznanstva, zapravo prijateljstva s Križanićem. Po riječima sv. Augustina, nikoga se ne upoznaje osim po prijateljstvu »Nemo cognoscitur nisi per amicitiam«. I moje izlaganje je sažetak toga prijateljskoga poznanstva. Tako sam nekako započeo svoje izlaganje. U njemu sam ocrtao Križanića kao proroka, koji je djelatno vjerovao u spasenjsko poslanje znanja i umijeća. U zaključku sam spomenuo kako dolazim iz Zagreba, Križanićevog Zagreba, iz Malinove ulice 24 i ispriopovjedio duhovitost akademika Moguša. On mi je naime bio rekao, kako su ga kao predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti nazvali iz Moskve, zanimajući se za Križanića u vidu

simpozija, a on im je s osmjehom odgovorio: »Križanić se nalazi u Zagrebu, u Mallinovoj ulici 24«. (Moja knjižnica je udomila Križanića). Pljesak je očito izrazio i zadovoljstvo što sam govorio na ruskom.

Protojerej Vladimir Cypin, koji je, zakasnivši, sjeo kraj mene, pomno je bilježio moje kazivanje. I govoreći poslije mene o Križanićevim crkvenim i državnim idejama nadovezao na moj govor da je Križanićevo poimanje Crkve već tada bilo srodno poimanju crkve Ivana XXIII. i II. vatikanskog koncila.

Vrijeme predaha i gutljaj soka me skoro minuo. Okupili se pojedinci, koji me znaju osobno, drugi koji me poznaju iz literature, jedni me darivali svojim knjigama, drugi molili moje radove, izražavali svoje mnijenje o mojem izlaganju, najavljivali sudjelovanje u raspravi, predlagali suradnju, pozivali me da ih posjetim. Tako mi je mladi profesor Ivan. A. Esaulov dao knjigu o pashalnom misteriju u ruskoj književnosti (temi koju bi vrijedilo obraditi i u hrvatskoj književnosti) »Pashal'nost ruskoj slovesnosti« (Moskva 2004.). Mlada pjesnikinja Svjetlana Marurenkova obdarila me s dvije knjige, zbirkom pjesama »Zlatna šmela«, na ruskom i hrvatskom, Zagreb-Moskva 2002., i prozom »Ontologija slova: apologija poeta«, Moskva 2004. Pružih joj, na posudbu, da baci pogled na bibliofilsko izdanje moje poeme »Strastni život -Strastny život. Pessn' na smert Jurija Križaniča 1683/1983. Zagreb 1983.« izdanje Zbirke Biškupić, Biblioteka Tempora, sv. 2, koju je zorno i uzorno preveo na ruski prof. dr. Radomir Venturin, originalima pak minijatura i grafika oslikao neprežaljeni pokojni Ivan Lacković Croata. Prof. N. N. Zapoljskaja, koja će nas zapanjiti svojim predavanjem o Križanićevu jeziku podarila mi svoju knjigu »'Obščij' slavjanskij jazyk«, Moskva 2003., u kojoj je 3. glava posvećena Križanićevom jeziku. Oko mi je išlo k starcu koji je u skromnoj opravi, suh kao isposnik, živih očiju davao prednost mladima i posljednji mi pristupio bez riječi. Pružio mi knjigu: »Gennadij russkij, KLEJMA Ikonaja Severoruskih svjatih, Izdanie hrama Kazanskoj ikony Božiej Materi 2002.« Nije li kard. Walter Kasper upravo tu ikonu u ime pape Slavena Ivana Pavla II. vratio iz Rima Rusiji? Htio sam sa starcem progovoriti koju riječ. No on je govorio samo očima, kao trijeska suhim rukama, i svetačkim osmjehom. Okrenuh stranicu. Na njoj posveta meni poimence. »Potpis?«. Izustih. Da. Kao slikari ikona nisu se potpisivali na slike koje je Bog slikao preko njih, tako se ni on nije potpisao na knjigu. Ipak stavio je potpis. Udaljio se polako kako je i prišao. Bez riječi. A ja sam imao osjećaj kao da odmiču leđa jednog od čuvenih likova Dostojevskoga »Starec«, pa i Starec Zosima koji se gle, pojavio kao Starec redivivus. Zašto mi je »Starec« dao svetu knjigu? Možda zato što sam u zaključku svojega izlaganja o Križaniću rekao ove riječi – dakako na ruskom: »Petar Bezsonov, slavenski filolog, koji je u 19. stoljeću zapravo otkrio Križanića, iščitavši njegov rukopisni opus, ovako je opisao, da tako kažemo 'tajnu' Jurja Križanića: 'Križanićevo srce bilo je ispunjeno najvećom ljubavlju prema Božanstvu: ni koraka, ni retka, ni trenutka bez Boga i misli na njega. 'Nevidljivoga' on je vazda osjećao, nosio i

stavljao preda se kao 'Vidljivoga'. Samo iz te ljubavi bilo je moguće crpsti takovu ljubav prema svojem narodu, slavenskom narodu, kakvom je plamtio Križanić ...; samo je takovo srce moglo žarko zavoljeti Rusiju sred hladnoće koja je stalno i odasvud nadirala, samo je ono moglo oprostiti Rusima i na oproštaju ni riječju ne spomenuti oprostjenje; samo s takvom 'narodnom' ljubavlju bilo je moguće zalagati se za 'čovječanstvo'; i čovječanstvo što dalje tim više cijenit će plodove te ljubavi u Križanića kraj svih nacionalnih sukoba i sporova.' «. Ovo je napisao o Križaniću ne teolog, nego filolog, ne svećenik nego laik. Nazreo sam razlog, tajnu ovakvog prijema mogega predavanja: govorio sam kao prijatelj prijateljima o prijatelju Jurju Križaniću.

Tajnica zapravo dobri duh Hrvatskog veleposlanstva gospođa J. Briški jednostavno me istrkla i povel na užinu. Tu sam vidio mlade oko stola okupljene i nad nešto pomno nadvijene. Digoh se na prste. Natiskali glave oko moje knjige-poeme u čast Jurja Križanića »Strastny život«, oslikane Ivanom Lackovićem Croatom. Domahnuh im. Plave oči djevojaka i plava lica mladića bila su odgovor na moj domahaj. Prišla mi je profesorica Galina Tjapko i rekla mi – na moje iznenađenje – hrvatski:

»Gotovo sam se rasplakala slušajući vaše izlaganje.«.

Ona predaje u Moskvi hrvatski jezik i književnost. Dao sam joj svoju knjigu »Križanić«, Zagreb 1987. Reče da ju želi prevesti. Pružih joj i fotokopiju knjige »Slavenstvo Jurja Križanića«, Zagreb 1983.:

»Prevedena je na engleski i to mi je drago no još bi mi bilo draže da je prevedena (i) na ruski.« rekoh.

»Nju ću poslije čitati«, reče. Spomenuh i dokumentarni film »Svi odlasci Jurja Križanića« koji je izradila Zagrebačka televizija u režiji Zlatka Sudovića a po mojem scenariju.

»Ostavite mi ga neko vrijeme da ga prikažem svojim studentima«, reče. Ja joj pružih kasetu sa suzdržanošću:

»Bojim se da se nije oštetila u avionu, ne kod pregleda nego zbog topline u avionu«.

S malo kašnjenja sam ušao u dvoranu. Predsjedao je dr. Pavo Barišić. Netko me povukao za rukav. Obazreh se:

»Sjajno ste govorili.«

»To ste vi!«, šapnuh L. V. Kerestedžijancu, prvom ambasadoru Rusije u Hrvatskoj. Izlaganja nakon predaha bila su u znaku Križanićeva jezika. V. V. Kalugin, s »Puškinovog« Instituta ruskog jezika, govorio je o jeziku Križanićeve »Politike«. N. N. Zapol'skaja, s Instituta svjetske književnosti u Moskvi, nije ni trenu bacila oka na papir pred sobom, nego pogleda upravljena u visinu kao da negdje gleda samoga Križanića, govorila je zanosno o odrazima Križanićeva jezika. Profesorica G. G. Tjapko govorila je oprimjereno o intelektualnom jeziku

Križanićeve »Politike«. Dr. Ivica Martinović, pred kim je na stolu stajalo uz ime napisano: »Institut filozofiji Zagreb«, držao je komparatistički referat: »Križanićevi Razgovori o vladateljstvu u kontekstu hrvatske tradicije filozofskog dijaloga: žanrovska iznimka i filozofsko značenje«.

Bilo je vrijeme objeda pa je izostala rasprava. Poobjedna predavanja, kojima je predsjedao veleposlanik Božo Kovačević, ticala su se Križanićeve politike, gospodarstva i same povijesti. O. A. Akimova s Instituta slavistike govorila je o slavenskoj monarhiji Jurja Križanića. A. P. Bogdanov s Instituta za povijest Rusije govorio je o Slavenskom jedinstvu Križanićeva vremena. Lj. V. Kuzmičeva govorila je o ideji slavenske suradnje kod Križanića. V. S. Korobejnikov, s Međunarodnog slavenskog instituta u Moskvi, govorio je o državnim idejama Jurja Križanića i suvremenoj Rusiji. Ju. V. Jakutin ukazao je na aktualnost i aktualizaciju Križanićeve Politike.

Ostalo je malo vremena za raspravu. Govorila su dva susljedna ambasadora Ruske federacije u Republici Hrvatskoj Leonid Vladimirovič Kerestedžijanc i Eduard Leonidovič Kuzmin, koji je preveo na ruski hrvatsku himnu »Lijepa naša ...«. Iskusni diplomate govorili su s naklonošću, mudrošću i biranim jezikom o Križaniću i Hrvatskoj. O Križanićevu unionizmu i slavizmu govorio je suradnik Tajništva za međunarodne odnose Moskovskog patrijarhata A. V. Dolgov. Na programu u Zaključnoj diskusiji je uz već spomenute sudionike bilo najavljeno: »Pervyj Sekretar' Posol'stva Vatikana msgr Ante Jožić – Prvi tajnik Vatikanskog veleposlanstva msgr. Ante Jožić.« Uzalud sam se ogledavao da ga vidim i čujem.

Odrekao sam se i običajnog počinka kako bih mogao biti na raspolaganju onima koji su mi željeli postavljati pitanja. A sudeći po onima koji su mi se usmeno najavljivali nije ih bilo malo. A jedna gospođa reče vedro: »Napadat ćemo vas«. No vrijeme je jednostavno isteklo. A ja sam se uzalud radovao raspravi, jer je to bila jedincata prilika da dadem, nadam se, odgovor na pitanja, koja zapravo sam Križanić svojom polifonom osobnošću nameće. A 45 godina prijateljavanja s njime omogućuje da se prijatelji ponešto upoznaju. Točno u pet sati predsjedavajući veleposlanik Kovačević zaključio je simpozij zahvalom sudionicima i uzvanicima, požalivši što nije bilo dovoljno vremena za raspravu, i naglasivši: »Razlog ovoga simpozija nije nikakav politički ili drugi događaj nego – sam Križanić.«

Ne mogu prežaliti što je izostao susret, razgovor sa svećenikom i profesorom Cypinom i episkopom Jegor'evskim. Episkop je otišao prijepodne u predahu kad su me »zarobili« sudionici skupa. A Protojerej je popodne otišao prije nego se otvorila rasprava. Ništa. Zatražit ću njihove adrese pa im se iz Zagreba javiti. Možda im i koji svoj rad o Križaniću poslati. I tako se katolički svećenik i profesor teologije nije susreo u osobnom razgovoru s pravoslavnim episkopom, svećenikom i teologom.

Iscrpljen htio sam se nekako izvući da ne idem na svečanu večeru. No, zaključih, bit ću tamo jedno vrijeme a onda ću posegnuti već za svojom uhodanom »ispri-

čnicom«: »Ptice idu rano spavat. Golub spada među ptice ...«. Večerali smo u legendarnoj gostioni »Kitež« u ulici Petrovki 23/10. Prema staroj legendi grad Kitež iščeznuo je pod crkvenim zvonom da bi se sakrio od neprijatelja. Gostionica »Kitež« je osebujna. Starinske grede, starinske stijene, starinski stolovi, starinska jela, starinska oprava poslužitelja sve je ili iz XVII. stoljeća ili u stilu XVII. stoljeća. Pa naše Veleposlanstvo nije moglo odabrati boljeg mjesta. Imao sam osjećaj da je sred ovog prostora i namještaja iz Križanićeva vremena s nama i sam Juraj Križanić.

Povala se riječ i o spomenicima Jurju Križaniću na mjestima njegovih boravaka. Veleposlanik Kovačević reče, kako namjerava u proljeće ići u Tobolsk i s mjesnim vlastima razgovarati o postavljanju spomena Jurju Križaniću, koji je ondje kao uznik proveo 15 godina. Ja spomenuh, kako je na moj poticaj postavljena spomenploča Jurju Križaniću u Obrhu, mjestu Križanićeva rođenja, u Lipniku crkvi Križanićeva krštenja, u Ozlju prostoru Križanićeva zavičaja, u Nedelišću mjestu Križanićeva župnikovanja i u Varaždinu također mjestu Križanićeva župnikovanja. Izvukoh iz džepa knjigu svoju »Križanić« (Zagreb 1987.) i pročitah svjedočanstvo grada Varaždina dano Križaniću pred odlazak u Moskvu koje smo u izvadcima uklesali u spomenploču na župnom dvoru u Varaždinu:

»Mi Nikola Čanđek, sudac, i ostali zaprisegnuti starješine slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina, svima i svakome pojedinome koji bude čitao ovu ispravu obznanjujemo i svjedočimo: Prečasni u Kristu otac, gospodin Juraj Križanić, kanonik slavne Zagrebačke crkve, bio je u ovom našem gradu Varaždinu našim župnikom. Svoje je dužnosti vršio veoma pomno i revno. Istakao se predanim dušobrižničkim radom i ispovijedanjem, posebice u ovo pogibeljno vrijeme minule kuge. U svemu je izvršio svoju dužnost. Sve vrijeme među nama proživio je čestito i neporočno, te nije ni nama ni našim građanima dao povoda da se na nj potužimo. I premda bi nam rad i mar spomenutoga gospodina Jurja Križanića u daljnjem upravljanju našom župom bio mio i drag, ipak ga s mirom dobrohotno otpuštamo, jer ga od nas uzimaju iz valjanih razloga. Sve i svakog pojedinog kojima on dođe usrdno molimo da izvole i da se udostoje istoga gospodina Jurja Križanića prigrliti svojom ljubavlju, dobrohotnošću, naklonošću i pažnjom, te ga poduprijeti kao čovjeka koji se odlikuje čestitim životom i poštenim značajem. Odlučili smo kao jamstvo i svjedočanstvo izdati mu ovu svjedodžbu providenu pravim manjim pečatom ovoga grada. Dano u Varaždinu dana 19. svibnja 1646. Stanislav Simonić, zaprisegnuti bilježnik istoga slobodnoga kraljevskoga grada Varaždina.«

Vratih knjigu u džep govoreći:

»I to je bila popudbina Križaniću na putu u Rusiju, ovu Rusiju. Dali su je Križaniću, ne biskup, ne svećenstvo nego građani, reklo bi se, laici vjernici. Tako bi se na spomeniku mogla u Tobolsku uklesati koja ondje pisana Križanićeva rečenica i njegov ondje napisan potpis: 'Pop Jurko Križanić Nebljuški Javkanica'«.

Spomenuh kako su Hrvati u Beču i Austrijanci postavili spomenploču Križaniću sa Šantićevim reljefom na mjestu gdje je nekad stajao Hrvatski Bečki kolegij. Upitali me sustolnici za spomenik Križaniću u Zagrebu:

»Nema ga u Zagrebu«, reko. Snebili su se.

»Predložio sam nadležnima, zagrebačkom nadbiskupu i suradnicima, da se podigne spomenik Križaniću na Kaptolu 7. U tom je naime dvoru stanovao Juraj Križanić upravo prije 360 godina«, reko.

Kad je došao moj čas počeo sam prigrabiti glavu. Kako revni vozač Željko, komu sam saznao i prezime, Lipošćak, nije bio s nama, nisam posegnuo za »ispričnikom« da ptice idu rano spavat, već se ispričao što sam zakunjao:

»Ja devet u krevet a oko pete na pete«.

Kad smo ustali, knjigu »Križanić«, Zagreb 1987. izvadih iz džepa i dadoh Svjetlani O. Vjalovoj, voditeljici Odjela rukopisa Ruske nacionalne biblioteke u Sankt-Peterburgu:

»U Biblioteci sam prije 24 godine radio oko Križanića. Tada se zvala Javna biblioteka imeni Saltykova – Ščedrina.« Kazah.

Ona pak me zamolila bih li pošiljku, koju mi je pružila, ponio akademiku Anici Nazor u Zagreb.

»Rado ću biti golub listonoša«, nasmijah se.

Stojeći napisah posvetu Biblioteci kojoj je knjiga namijenjena. Htio sam naime svakoj biblioteci koja čuva Križanićeve rukopise pokloniti svojega »Križanića« (Zagreb 1987.) kao domovinski dar i znak domovinskog nezaborava. Neka bude pod istim krovom s Križanićem koji je tu u rukopisima, gdje je njegov trag. Priložih i posljednji moj rad o Jurju Križaniću »Ligaridis ha forse plagiato Križanić«, objavljen u Rimu 2002. u reviji »Orientalia christiana periodica«, br. 2, str. 375-387. Pripisavši rukom: »Križanić je ustvrdio da nikome nije povjerio svoju moskovsku namisao«. Ta rečenica bi se mogla shvatiti, »nikomu komu ne treba«. Možda je Ligaridisa kao svojeg učitelja izuzeo. Prije toga reko i pokazah prisutnima:

»Ovdje prvi puta objavljujem Križanićevu vlastoručnu prisegu koju je 14. svibnja 1641. položio prilikom stupanja u Grčki kolegij u Rimu i tu se prvi i jedini puta, gledajte, potpisao kao Croatus ...

‘Ita est, ego idem Georgius Crisanius

Croatus

Manu propria’.

Drugdje je on od drugih zabilježen kao Hrvat ali da se je sam tako potpisao to je, koliko znam, samo na ovom mjestu.«

Na izlazu ugledah lijepu, kao molitvenik, knjigu. Otvorih. Upisuju se u nju gosti ove legendarne gostionice. Napisah hrvatski kojom smo prigodom došli ova-mo, spomenuh Križanića, i svi su to potvrdili potpisom.

Javio sam se kartom talijanski Msgr. Stanislavu Dziwiszu, osobnom tajniku Njegove Svetosti i papi Ivanu Pavlu II., hrvatski: »Sveti Oče, danas na svetkovinu Katedre sv. Petra nalazim se u Moskvi podno zlatnih kupola, držim predavanje na ruskom o Jurju Križaniću 'Jurij Križanić – prorok messijanstva kul'tury', o misli Vama bliskoj, i mislim na Vas i molim za Vas. Smjerno prijateljski Ivan Golub. Moskva, 22. II. 2005. Katedra sv. Petra.« Malo sam zastao prije nego napisah riječ »prijateljski«, a onda se sjetih da je Petar čuo Isusovu riječ apostolima »prijatelji« a Ivan Pavao II. je Petar, i Crkva je zajednica Isusovih prijatelja. I Ivan Pavao II. prolazi svijetom kao prijatelj Isusov, prijatelj sviju. Pisamce za papu priložio sam uz ono njegovom osobnom tajniku Msgr. Dziwiszu. Križanić je naime znan papi. Kao krakovski kardinal u zdravici kod stola u Hrvatskom papinskom zavodu sv. Jeronima u Rimu, govoreći o hrvatsko-poljskim vezama, govorio je i o Jurju Križaniću.

Drugi dan, 23. veljače 2005. bio je Dan oružanih snaga. Državni praznik. Ništa od knjižnica ni knjižara. Ali zato ćemo pohoditi Kremlj. U jutro su nas već u predvorju hotela čekali veleposlanik Božo Kovačević, koji će povesti dr. Barišića, koji se vraća u Zagreb, i vozač Željko Lipošćak, kojemu obećah da će biti dvorski vozač kad budem papa, i gospođa Jelena Kovač, administrativna tajnica, koju nazvah anđelom jer nas je čuvala kao anđeo čuvar. S koje smo god međutim strane pokušali ući u Kremlj, svagdje smo naišli na policijsku podignutu palicu: »Njet.«

»Predsjednik Putin je sigurno s generalima i vlastima na svečanosti u Kremlju«, rekla je gospođa Kovač.

Predložila je da odemo do Sveučilišta »Lomonosov«. Vožnja uz drvorede bijelih breza što su si obule snježne cipele, prenijela me 24 godine unatrag. Vozio sam se bio tada hodočasnik u svetište u Zagorsk vlakom u kojem nije bilo grijanja, u mjesecu prosincu. Puhao sam u zaleđeni prozor vagona, kako bih vidio krajolik. Uz vlak kao da su trčale bijele breze po bijelu snijegu. Dok sam bio razgledao muzej u Zagorsku oglasilo se zvono s crkvenog tornja, a čuvarica muzeja mi rekla, neka prekinem razgledanje:

»Zvono zove na molitvu. Oдите u hram.«

I otišao sam. Vidio isposnike u molitvenom ushitu, žene u skupocjenom krznu glavom na tlu. Siromaha što je zagrizao mrzlu jabuku i otrgnuo si koricu crnog kruha. Moje sjećanje na hodošašće u Zagorsk prekinula je riječ:

»Profesore, evo Lomonosova«.

Sred golih grana stabala otmjeno zdanje Sveučilišta ličilo je dragulju u filigranu. Načinili smo nekoliko koraka do vidikovca. Duboko pod nama vijugava zaleđena rijeka Moskva, okićena vijencem snijega. Veličanstvo ruske zime...

Predložio sam da idemo u Tetrjakovsku galeriju. Ja sam u njoj istina davno bio. No ljepotu nikad nije dosta ponovno i ponovno gledati. Ipak i tu smo se za-

putili s bojazni. Naime vidjeli smo ne samo ovog nego i inih dana kako stoje u dugim repovima ljudi čekajući ulaz u muzeje i galerije. Neviđeno. Ovaj narod voli kulturu. Moj Jurko, proroče mesijanstva kulture. Imao si pravo. Pravo si prorokovao.

Ja sam u svoju crvenu bilježnicu pisao razgovore sa starim slikarima i njihovim djelima. Zastao sam kad sam u dubini ugledao velebnu sliku Aleksandra Ivanova »Javljenje Hrista narodu«. Sjeli smo i gledali i gledali. A onda se primicali i pojedinosti motrili i motrili. Isus dolazi. Zakročio je. Sam. Prilazi. Ivan upire na nj prst. Zatečen. Evo, to je taj. Jedni zaokupljeni opravom ne vide Isusa. Drugi gledajuću u Ivanov prst ne vide onoga na koga prst upire. Dječak što se upravo izvlači iz Jordana ne brine ni za opravu ni za nagost već slijedi Ivanov prst. Ivanovi učenici se pogledavaju.

»O ovoj sam slici pisao. Mislim da tim opisom zaključujem svoju knjigu 'Lice prijatelja' (Zagreb, 2000.) pod naslovom 'A ja sam na slici Ivanova tražio sebe.'«, govorio sam »suputnicima«.

Ovo je milost da smijem nakon skoro četvrt stoljeća vidjeti sliku. I opet na njoj tražiti sebe. Ja sam Ivan Krstitelj Preteča po imenu. Jesam li to i po djelu u ovih gotovo tričetvrt stoljeća života?

Dr. Martinović mi pokazao portret Lava Tolstoja.

»Njegov praunuk Nikita je pradjedova slika i prilika. Prije 24 godine mi je rekao da se je neko vrijeme ustručavao pustiti bradu jer će nalikovati posve pradjedu pa će ljudi reći da se pravi važan a onda je zaključio neka ljudi kažu što hoće a on neka izgleda 'po spodobiju Božiju'. A od njega sam nešto naučio. Došavši u Moskvu poslan od Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti bio sam smješten u hotelu Ruske akademije. Ustručavao sam se javiti Nikiti Tolstoju kojega sam upoznao u Zagrebu na Slavističkom kongresu. Napokon ga nazvah. Smjesta me potražio. Rekoh mu da mu se nisam javljao da ga ne bih stavio u nepriliku kod vlasti. A on mi reče: 'Najbolja je istina'. I laknulo mi«, ispriповjedih sjećanje.

Umorni hrlili smo između blistavih ikona u prizemlju samo prema jednoj.

»Eno je!«, uskliknuh.

Stadoh kao konj u propnju pred Rubljovljevom slikom »Trojice« slikanom od 1425. do 1457.

»Prije 24. godine ispred nje je bilo natiskanog svijeta kao pčela pred košnicom. Otišao sam bio dalje razgledavati galeriju s Vladimirom Aleksandrovičem Belovom, koji mi je bio Beatrice kroz 'raj' Tetrajkovske galerije. Vratio bih se ali svijet jednako pred 'Trojicom'. Pogledavši pomnije prepoznao sam ista lica. Poslije sam upitao Nikitu Iljiča Tolstoja, praunuka Lava Tolstoja, što to znači. 'Ovo je u galeriji izvornik Svete Trojice. A u crkvi je kopija. Ljudi ne će moliti pred kopijom već pred izvornikom, pred kojim su stoljećima molili njihovi predci. Oni dakle mole, dakako u šutnji' – objasnio mi je.«

Dan pak 24. veljače i 25. proveli smo dr. Martinović i ja u Ruskom centralnom arhivu drevnih spisa. Prepoznao sam zdanje, ulaz Arhiva, sve kao prije 24 godine.

»Ovdje je Križanić«, rekoh dr. Martinoviću.

Samo zahvaljujući pismu Hrvatskog veleposlanstva u Ruskoj federaciji došli smo isti dan Križanićeve spise i »rukovali se« s Križanićem na njegovim rukopisima koji se ondje pomno čuvaju. Uskoro je došla činovnica:

»Zove vas zamjenik direktora Arhiva.«

Ušli smo. Soba sva u drvenim i drevnim policama pokrivenim starim knjigama. Ne uklapa se samo jedan izdvojeni stol:

»Za njim je radio Sergej Solov'ev«, reče poviši, pročelavi zamjenik direktora. Onaj Solov'ev koji je u svojoj velebnoj »Povijesti Rusije« napisao da je Križanićeva »Politika« bila priručnik »nastolnaja kniga« reformatora Rusije Petra Velikoga. Onaj Solov'ev čiji je sin Vladimir u predgovoru svojega djela »Rusija i opća crkva« (Sarajevo 1922.) napisao, da kaže u ime Rusa »Amen« na ono što su rekla dva Hrvata – svećenik Juraj Križanić i biskup Josip Juraj Strossmayer. Arhivu sam na ruke zamjenika direktora Rižkova darovao bibliofilsko izdanje svoje knjige »Križanić«, Zagreb 1987. i spomenicu »Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ioannis Golub« koja je izašla u Rimu 1991. o mojoj šezdesetoj godini života, na osam jezika. Jedan rad u njoj je na ruskom od ieromona-ha Ioanna Ekonomceva iz Moskovskog patrijarhata. Dodao sam i katalog nedavne zagrebačke izložbe »Moskva 17. stoljeća očima Jurja Križanića«, Zagreb 2004., gdje se nalazi na hrvatskom, ruskom i engleskom moj opširan rad: »Juraj Križanić mislilac, djelatnik i stradalnik«. Kad sam pridao i separat svojega rada o Križaniću i Ligaridisu (Ha forse Ligaridis plagiato Križanić, objavljen 2002., u br. 2, časopisa »Orientalia christiana periodica« u Rimu), reče vice-direktor:

»Profesor (ime nisam upamtio) bavi se Ligaridisem«.

»Hoćete li mu, rekoh, pokazati ovaj moj rad o Križaniću i Ligaridisu.«

Ostavivši svoje radove u Arhivu koji čuva Križanićeve rukopise nekako sam želio ostati s Križanićem i kad odem. Zamjenik direktora nas je uveo u susjednu sobu, očito trezor rariteta. Tu je voditeljici, koja, kao i sve žene djeluje dobroćudno, predao bibliofilsko izdanje mogega »Križanića«, Zagreb 1987. i spomenicu »Homo imago et amicus Dei«, Rim 1991. Ponosno joj pokazao fotografiju u Spomenici kako papi Slaveni Ivanu Pavlu II. dajem u ruke isto bibliofilsko izdanje »Križanić«, koje sam dao ovom Arhivu. Vratili smo se u čitaonicu.

Čekali su nas Križanićeve rukopisi. Uzimljem u ruke krasopisno pisanu Križanićevu Gramatiku »Gramatično izkazanie ob ruskom jeziku«, fond. 381, ed. hr. 1789. Objavio ju je u 18. stoljeću O. Bodjanskij (Moskva 1859.) a u prošlom Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1984. u obradi pokojnog akademika Josipa Hamma. Trebalo bi da Hrvatska Akademija Hammovoj transliteri-

ranoj Križanićevoj Gramatici pridade fotostatsko izdanje ove rukopisne, krasopisne, Gramatike. Križanićeva je to korektivna Gramatika, kojom je htio »ispraviti« sve slavenske jezike u prvom redu staroslavenski.

Uzimljem u ruke manju rukopisnu knjigu, Križanićev vlastoručni prijepis Bellarminove knjige »De arte bene moriendi«, Fond. 381, ed. hr. 1780. Pridan joj je i prijevod himna Ivanu Krstitelju. Ovdje sam na simpoziju u svojem izlaganju »Juraj Križanić prorok mesijanizma kulture« spomenuo taj himan. Križanić je prorok, najslbližnji proroku Ivanu Krstitelju, Preteči. Glasu vapijućega u pustinji. Križanić je htio svojim prosvjetiteljskim radom biti preteča vjerskog djela drugih koji će doći poslije njega. Bio je glas vapijućega u pustinji, sibirskoj pustinji. Tugovao je kako nema nikoga tko bi njegove uzničke suze odnio caru u Moskvu. Ovu Moskvu.

Popodne nas je primio veleposlanik Božo Kovačević u velikoj prostoriji veleposlanstva. Dugo smo razgovarali. O čemu, ako ne o Križaniću. Dadoh mu bibliofilsko izdanje svojega »Križanića«, Zagreb 1987. I u presliku svoju knjigu »Slavenstvo Jurja Križanića. O 300. godišnjici Križanićeve smrti«, Zagreb 1983.

»Slavisti su ovu neveliku knjigu ocijenili kao konačnu riječ u stoljetnom sporenju oko slavenske misli Jurja Križanića. Kad sam se počeo baviti Križanićem mislio sam da će mi trebati tri sveska za rasplitanje njegove slavenske misli. No nakon četvrt stoljeća istraživanja dostajala je knjiga od stotinjak stranica. Kao što je o 300. godišnjici Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti objavila Jagićevu knjigu 'Život i rad Jurja Križanića', Zagreb 1917., tako je o 300. godišnjici Križanićeve smrti objavila moju knjigu 'Slavenstvo Jurja Križanića', Zagreb 1983. Prevedena je na engleski. To mi je drago. Volio bih kad bi je se prevelo na ruski. To sam vam i u priloženom, evo, pismu i napisao«, rekoah veleposlaniku Boži Kovačeviću.

Prije polaska u Arhiv bila me pozvala na telefon gospođa Julijana Briški, tajnica, prevoditeljica Hrvatskoga veleposlanstva u Ruskoj federaciji i povezala me telefonski s L. N. Puškarevom. Već sam iz Zagreba predlagao veleposlaniku Boži Kovačeviću da se pokuša »ući u trag« Puškareva i da ga se pozove na simpozij. Dobio sam odgovor da su ga pronašli i da će s unukom doći, nada se, na simpozij, no njemu je gotovo 90 godina. Smislio sam što ću reći ako se pojavi na simpoziju. Što nisam mogao tamo reći »s krova«, da se biblijski izrazim, rekoah mu »na uho« telefonom:

»Ja sam prof. Ivan Golub. Zahvalan sam Vam što ste svojim referatom 1956. i svojom knjigom o Križaniću Moskva 1984. okrenuli novu stranicu križanićologije«. Bilo mi je stalo da mu to rečem u živo. On kao da je rekao »Sposibo«. Slušalicu je očito uzela gospođa i rekla mi:

»Ne čuje. Vi meni recite. Ja ću mu prenijeti. Pozivamo vas k nama na čaj.«

»Tako bih rado došao ali sutra letim u Zagreb«, rekoah s istinskim žaljenjem. E. E. Epifanov je naime 1953. u svom radu »Rovarenja Vatikana u Rusiji i Juraj

Križanić – Proiski Vatikana v Rossii i Ju. Križanič« (Voprosy istorii, Moskva 1953., br. 10, str. 18-36) zastupao nespojivost Križanićevoga domoljublja i bogoljublja, i tvrdio da je sav domoljubni njegov rad bio samo izlika za postizanje crkvenih uni-onističkih ciljeva. Godine 1956. potaknut spomenutim člankom Epifanova skup sovjetskih stručnjaka poveo je razgovor o ocjeni Križanićeve djelatnosti. Glavni referat je imao L. N. Puškarev gdje je doslovce kazao: »Dvije su ideje pokretale čitav Križanićev život, ideja sjedinjenja Slavena i ideja (crkvene) unije« (L. N. Puškarev, Ob ocenke dejatel'nosti Ju. Križaniča, Voprosy istorii, Moskva 1957., br. 1, str. 77). Puškarev odbija i pobija članak Epifanova da je Križanić isključivo papist i agent Rima. U raspravi nakon referata zaključeno je da se izdaju Križanićeva djela i da se uspostave veze s jugoslavenskim učenjacima u svrhu izučavanja Križanićeve baštine. U zaključku pak svoje knjige »Jurij Križanič. Očerki žizni i tvorčestva«, Moskva 1984. (koja je doživjela i drugo izdanje) Puškarev uobličujući Križanićevu ideju vodilju navodi doslovce rezultate mogega istraživanja: »Tu je misao dobro formulirao I. Golub – riječ je 'ne o stvaranju općeslavenske države s prijestolnicom u Moskvi, već o pomoći slavenskim narodima u uspostavi vlastitih država sa svojim vlastitim narodnim vladarima. Juraj Križanić bio je pobornik slavenske uzajamnosti na političkom, kulturnom i vjerskom području. Uvjeran da je razdijeljenost Slavena na katolike i pravoslavne kobna, on kao osvjeđeni katolik stremi za tim da bi se svi Slaveni objedinili u jednoj – katoličkoj crkvi'« (str. 193). Zahvaljujući Puškarevu i znamenitom ruskom križanićologu neprežaljenom pokojnom Aleksandru L'voviču Gol'dbergu, moj ishod istraživanja, po kojem Križanić nije išao za stvaranjem sveslavenske države s moskovskim suverenom na čelu, već za tim da Rusija pomogne slavenskim narodima koji imaju tuđince za vladare, ponovno zadobiti svoje narodne vladare, opće je prihvaćen u ruskoj historiografiji i »pokopano« je protivno gledanje na Križanića.

Rano, tako da smo u trenutku otvaranja Arhiva bili na vratima, pošli smo 25. veljače 2005. dr. Martinović i ja u Ruski središnji arhiv drevnih spisa. I kao i dan prije izmjenično gledali Križanićeve rukopise. Osobito mi je zaokupio pažnju Križanićev rukopisni svežanj »Historija (rossijskaja)«, fond 381, ed. hr. 1801. Tu su Križanićevi ispisci onih pojedinih pisaca koje navodi u svojem glavnom djelu »Razgovori o vladatel'stvu« (Politici). Pogledao sam i inačice Križanićevog rukopisa »De Providentia Dei«, gdje je Križanić na filozofskoj potki uzročnosti razvio svoju teologiju povijesti i kao finalni, svršni uzrok, sasvim izvorno, naveo slavu Boga, ali Boga koji se utjelovio – Isusa Krista, i koji je sebi pritelovio Crkvu. Djelo je u njenim inačicama pomno listao dr. Martinović. Iskoristio sam priliku i da iz Trezora naručim djelo Adama Oleariusa i Grgura Cnapiusa za koje je, jedno i drugo izvjesno, da ga je Križanić imao u Sibiriji sa sobom. Oleariusovo djelo »Vermehrte Neue Beschreibung der Muscovitischen und Persischen Reyse«, Schlesswig 1656. oduzeo je Križaniću neki činovnik u Tobolsku, kojega je, ako se dobro sjećam, s tim

u vezi Križanić nazvao »medvjedim umom«. Primjerak što se nalazi u Arhivu što su nam ga iz Trezora donijeli nema ni traga bilježaka Križanićevih. A zeleni žig pokazuje da je pripadao Ministarstvu »Inozemnih del«. Rječnik poljskog leksikografa Grgura Knapskoga, Cnapiusa »Thesaurus polonolatinograecus«, Krakov 1643., što su nam ga donijeli iz Trezora nosi također žig Ministarstva vanjskih poslova. No na primjerku nema traga Križanićevim pripiscima.

Poslužnika sam upitao a što je s rukopisom Fond 381, ed. hr. 1799, koji smo također naručili. Odgovorio je da se nalazi kod nekoga u radu. Radi se o autografu Križanićeve »Politike«, svih uopće političkih spisa. Sjetivši se kako sam dan na dan prije 24. godine uzimao u ruke taj u zeleno platno uvezan kodeks, jednostavno sam prošao čitaonicom i gledao neću li ga na kojem stoliću zapaziti. Uzalud. I tako glavno djelo, koje nas je uostalom i okupilo na ovaj moskovski simpozij, ne vidjesmo u izvorniku.

Po povratku pozvala me tajnica Veleposlanstva: »Na telefonu je arhimandrid Ioann Ekonomcev«. Obradovah se čuti davnog prijatelja. Spokojan glas.

»Ja sam Ivan Golub. U Moskvi sam na simpoziju 'Juraj Križanić – njegova važnost u 17. stoljeću i danas.' Tema mojega izlaganja, na ruskom, bila je: 'Juraj Križanić – prorok mesijanizma kulture'«.

»Nisam mogao doći. Sad sam, evo, upravo došao od patrijarha. Slavi imendan«, reče on.

»Što radiš?«, upitah ga.

»Pišem«, reče.

»Što pišeš?«, upitah.

»Literaturu«, kaza.

»Rado bih pročitao tvoju knjigu. Ja pišem i poeziju«, rekoh.

»Kako dugo ostaješ? Možeš li doći?«, upitao me na kraju.

»Sutra putujem«, odvratih. I tako se nismo vidjeli. Spustivši slušalicu rekoh tajnici gospođi Julijani Briški:

»Tako sam sretan što sam se bar čuo s prijateljem. Sreli smo se bili na jednom ekumenskom simpoziju. On je govorio o Rusiji, a bilo je to u vrijeme Sovjetskog saveza, da je se treba svesti samo na Rusiju. O Križaniću smo razgovarali. Kao podpredsjednik Odjela za crkvene odnose s inozemstvom Moskovskoga patrijarhata za spomenicu moju 'Homo imago et amicus Dei' (Rim 1991.) dao je istraživanje 'Nacional'no-religioznyj ideal i ideja imperii v Petrovskuju epohu (K analizu cerkovnoj reformy Petra I)', koje je napisao o 400. godišnjici Moskovskog patrijarhata« (str. 347-369).

»On je divan čovjek«, reče mi tajnica, koja ga je na moj prijedlog da ga se pozove na simpozij tražila i srela.

»On je ieromonah – svećenik redovnik i mogao bi postati mitropolit, pa i patrijarh«, rekoh.

U predvečerje hotelski telefon me pozvao da siđem na recepciju. Tu ugledah visokog, mladog svećenika, i uzviknuh:

»On je. Vidjeli smo se u Rimu u Zavodu sv. Jeronima kad ste odlazili u Nuncijaturu u Indiju. Sad ste tajnik Nuncijature u Moskvi«. Hrvat Msgr. Dr. Ante Jozić tajnik Apostolske nuncijature u Moskvi.

»Nuncij i ja smo na dan održavanja simpozija o Križaniću bili u Novosibirsku. Nisam mogao sudjelovati na simpoziju«, reče.

»Šteta. Bili ste navedeni u programu kao sudionik u raspravi«, rekoh.

»Bili smo po poslu u Novosibirsku«, reče. Doista šteta što sa strane Katoličke crkve u Moskvi nije bilo sudionika. Veleposlanstvu sam bio podastro i ime nadbiskupa Msgr. Tadeusza Kondrusiewicza kao i Apostolskog nuncija u Ruskoj Federaciji Msgr. Antonija Menninija da ih se pozove na simpozij kao osobe i dužnosnike koje bi mogao zanimati znanstveni skup o Križaniću. Nuncij je bio pozvan ali spriječen. A bili su visoki predstavnici iz Moskovskoga patrijarhata. Msgr. Jozić pružio mi je list upućen 24. veljače 2005. od strane Odjela vanjskih crkvenih veza Moskovskoga patrijarhata Nuncijaturi u Moskvi. Čitam: »22 veljače 2005. u Moskvi se održao znanstveni skup 'Juraj Križanić – njegovo značenje u 17. stoljeću i danas', posvećen slavlom hrvatskom misliocu. Skup, što ga je organiziralo Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Moskvi u suradnji s Hrvatskom akademijom znanosti i Ministarstvom kulture Republike Hrvatske, okupio je vodeće specijaliste iz područja filologije i jezikoslovlja, crkvene i svjetovne povjesničare. Pozdravnim govorom obratio se prisutnima namjesnik predsjednika Odjela za vanjske crkvene veze Moskovskoga patrijarhata episkop Jegor'evskij Mark. U radu Simpozija također je sudjelovao profesor Moskovske duhovne akademije protojerej Vladislav Cypin i suradnik Tajništva za međunarodne odnose Odjela vanjskih crkvenih veza Moskovskog patrijarhata A. V. Dolgov.« Ovaj je tekst zacijelo razaslan na mnogo strana. To kao i sudjelovanje episkopa iz Moskovskog patrijarhata, profesora iz Moskovske teologije, suradnika iz institucija Moskovskoga patrijarhata pokazuje koje mjesto i značenje pridaje Ruska pravoslavna crkva našem i svojem Jurju Križaniću. Izričito ga naziva »hrvatskim misliocem«. Kakogod bilo Križanić bi se ovome radovao. A vjerujući u općinstvo svetih držim da se i rado-
vao. Istina od Hrvata njegovih sunarodnjaka ja sam bio jedini teolog i svećenik. No nisam siguran da su me kao takvoga prepoznali, mada sam bio u bijeloj košulji sa crnom vestom ispod ovratnika. Možda jesu. Uz moje ime stajalo je s pravom: »Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti«. Nije nigdje spomenuto i moje svećeničko zvanje. Tako se je mogao dobiti dojam da nije bilo nikoga iz Katoličke crkve. Mislim iz hijerarhije. Istina ja nisam u visokoj hijerarhiji. Ja sam svećenik. No sve drugo osim još biskupskog reda, svi naslovi, časti i službe manji su od svećeničkog reda. Bili su naravno prisutni laici katolici. I bio je, na neki način, prisutan Juraj Križanić, »hrvatski svećenik – prete croato išao bi u Moskoviju«, kako ga je svojim sitnim rukopisom ubilježio u svoj dnevnik papa Aleksandar

VII. u ožujku 1657. na istom listu, gdje je napisao neka k njemu sutradan dođe graditelj Gianlorenzo Bernini radi izgradnje kolonada »portici« pred bazilikom sv. Petra. Bože, na istom listu kralj rimskoga baroka papa Aleksandar VII., knez baroka Bernini i hrvatski i slavenski izraziti barokni čovjek Križanić. Kud čovjeka odvedu prisjećanja, povezivanja ili kako to tuđicom vele asocijacije.

Tajniku Apostolske nuncijature Msgr. Joziću dadoh svoj rad »Ligaridis ha forse plagiato Križanić? (Rim 2002)«. Također mu dadoh primjerak za Apostolskog nuncija Menninija. Mogao bi im biti zanimljiv. A i neka ostane i kod katolika u Moskvi trag o Križaniću.

A 26. veljače letimo iz Moskve u Zagreb. Svoj i Križanićev. S iskustvom i o simpoziju i o moskovskim danima koje je nadilazilo svako očekivanje.

Simpozij o Jurju Križaniću u Moskvi prvi je simpozij, koliko mi je znano o Križaniću u Rusiji. Ovo je prvi hrvatsko-ruski simpozij odnosno rusko-hrvatski simpozij o Križaniću kojega je, Križanića, Ivan Kukuljević Sakcinski, prvi hrvatski Križanićev životopisac nazvao »hrvatsko – ruski pisac«. Ovo je prvi simpozij o Križaniću gdje je Moskovski patrijarhat na visokoj razini sudjelovao u radu skupa što ga je doslovce u obavijesti od 24. veljače 2005. Apostolskoj nuncijaturi u Moskvi nazvao »znanstvenim skupom posvećenom uglednom hrvatskom misliocu«. Ovaj je simpozij otkrio da nema struke koja se u Rusiji ne bavi Križanićem i predmeta unutar kojega se on ne uči počam od filozofije, jezikoslovlja, glazbe, politike i politologije, ekonomike, teologije do povijesti ... Jedincat simpozij.

Moskva, 21., 22., 23., 24., 25. i 26. veljače 2005.